СНЕЖАНА М. МИЛИВОЈЕВИЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ С ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА СОЦИОЛОГИЈУ

ПРОМЕНЕ У САВРЕМЕНОМ ПОРОДИЧНОМ ЖИВОТУ И ТРАНСФОРМАЦИЈА ПОРОДИЦЕ И ДОМАЋИНСТВА У СРБИЈИ²

САЖЕТАК: Теоријски оквир предочене теме може се градити на анализи следећих питања: развојне промене породице, трансформација функција модерне породице, промене у структури савремене породице и односа међу њеним члановима, транзиција брака и модела родитељства, утицај друштвених, економских и демографских чиниоца на трансформацију породице и разматрање перспективе за будући развој породице, како би се могло указати на промене у браку и родитељству, које под утицајем поменутих чиниоца утичу на мењање функција породице, њену структуру и сл. У постмодерном друштву дошло је до приближавања улога мушкараца и жена у погледу образовања, запослења, економске самосталности, каријере и породице, што је условило и другачије гледање на брак, односно другачију представу о браку и прихватање другачијих вредности, за разлику од оних које су имале претходне генерације, наиме дошло је до промена у ставовима људи у вези са браком, сексуалним понашањем и сл. Код младих, нарочито жена, изражена је жеља за самосталношћу и самоиспуњењем, како кроз посао тако и кроз различите аранжмане породичних и брачних облика, али присутна је и већа спремност када је реч о експериментисању са различитим живот-

¹ snezanatmn@gmail.com

² Рад је примљен 18. августа 2014, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 25. децембра 2014.

Рад је настао у оквиру истраживачког пројекта *Косово и Мејхохија између националној идентитет и европизација* др. ИИИ 47023 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ним праксама у вези са заједничким животом у односу на претходне генерације.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: породица, трансформација, транзиционо друштво, вредности, појединац, индивидуализам.

УВОД: САВРЕМЕНА ПОРОДИЦА

Појам и пракса породице јесу модерна достигнућа – породица је производ модерног, грађанског друштва – симбол, реалност и темељ његове постојаности, образац породичног живота у коме је састав породице сведен на неопходни биолошки минимум репродукције – родитеље и њихову децу (нуклеарна породица). „Када говоримо о трансформацији породице у савременом друштву, мислимо на дубинску и свеобухватну промену која у корену преобликује суштинске компоненте које су дефинисале породицу од појаве модерног грађанског друштва” (Милић, 2001:88).

Период од XVI до XVIII века јесте раздобље у коме се дешава консолидација новог породичног обрасца, крајем XIX века креће његов нагли процват, да би средином XX века тако формиран породични образац доживео универзализацију и ширење на скоро сва друштва и културе у свету. Модерна породица је као стуб грађанског друштва за који су се везивали појединци и њихове егзистенције, подносила терет изазван све већим потребама појединца у њиховом животном остварењу, и у културном смислу била је носилац социјализације, система вредности, норми. Таква, савремена породица доживљава озбиљне потресе у Европи почетком Првог светског рата, а у Сједињеним Америчким Државама тридесетих година XX века, када се економска пропаст у држави истовремено рефлектовала и на економску егзистенцију породице, скоро у потпуности је уништивши. После великих турбуленција, превирања, првих удара, процес слабљења се зауставио, а трансформација породице даље се одвијала лаганијим темпом захваљујући између осталог и индустријском развоју државе благостања, који је успео да ублажи и сведе на подношљиву меру недостатке и мањкавости из претходног периода. „Породицу чине два елемента који варирају у историјски променљивим сразмерама: (1) заједнички живот и рад под истим кровом групе људи и (2) сродничка повезаност између њих. Своју пуноћу овај спој доживљава тек у модерној епохи, од када може-

мо да говоримо о правом значењу појма породица” (Милић, 2007: 414).

Модерна породица, у европским друштвима, представља нешто ново у односу на све претходне облике заједничког живота појединаца међусобно сроднички повезаних – сада интерес појединца постаје важнији од интереса групе, породица има мањи број чланова и друштвених функција, и производне активности чланова премештају се и излазе из оквира тог нуклеуса.

До пуне трансформације таквог облика породичне форме долази осамдесетих година двадесетог века. Јачање секуларизма, све интензивније испољавање индивидуализма, надирућа потрошачко-хедонистичка животна филозофија, одбацивање солидарности, постепено разграђивање патријархалног ауторитета у породици, прихватање вредности о равноправности полова, раздвајање сексуалности од репродукције и остваривање контроле над репродуктивним процесима, укидање двоструког стандарда сексуалног понашања за мушкарце и жене, излазак жене у јавну сферу, појава нових репродуктивних технологија, суочавање са новим ризицима, глобализација и информатизација друштва и сл. од шездесетих година XX века имали су за резултат, у развијеним друштвима, пад универзалности брака, који се најпре регистровао кроз пораст диворцијалитета, затим пад првог нупцијалитета, пораста изванбрачних унија – различитих типова и старосних модела, што је последично изазвало пад фертилитета испод нивоа неопходног за просту репродукцију становништва.

ПРОМЕНЕ У САВРЕМЕНОМ ПОРОДИЧНОМ ЖИВОТУ

У самосталној брачној дијади – друштвено легитимисаном сексуалном односу партнера чији је основни циљ рађање деце – а која је представљала основ модерне породице, од шездесетих година XX века десиле су се и дешавају се значајне промене – брак више не представља једину основу партнерства. Повећање развода бракова и броја ванбрачних заједница (законски нормираних и санкционисаних) доводи у питање модел по коме је брак био једини начин да се заснује породица. Такође, део редифиниције брачних веза јесте и пад стопе фертилитета.

У обрасцу грађанског брака дошло је до још неких значајних промена које се манифестују у смањењу склопљених бракова, одлагању ступања у први брак за каснију животну доб и прихватању неких алтернативних форми партнерских заједница (на пример, кохабитација), као и повећању целибата. Ово су сложени процеси којима се мења садржај брака и породице – тежиште породице помера се са родитељства на партнерство, тенденција ка партнерству постаје основни оквир породичног живота, долази до померања од брака као институције ка крхком, стално преиспитујућем чистом партнерском односу, који се заснива на афективној повезаности партнера (љубави, задовољству) и који је ослобођен инструменталне прокреативне улоге (од поменутог периода сексуалност се не доводи у искључиву везу са прокреацијом, те сходно томе брак више не представља једини, искључиви и друштвено пожељни оквир биолошке репродукције и легитимације полних односа) односно долази до сексуалне и наталитетне декомпозиције брака. Партнерства се лако раскидају зато што њихову суштину чини лабава основа (афективна повезаност партнера – модерна суштина брака која у крајњој линији води његовом одумирању).

Такав образац повезаности партнера проузроковало је бурну трансформацију породице која се испољава у диверзификацији животних стилова – плурализам партнерских и породичних облика. Све наведене промене дешавају се, дакле, у средишту породице, односно у брачној дијади. Од три битна саставна елемента традиционалног брака: прокреације, кохабитације и легитимације, у партнерској унији (правно санкционисаној или ванбрачној заједници) више се не подразумева нужно присуство свих поменутих елемената. Брак је ослобођен инструменталне сексуалности – не склапа се искључиво ради деце, што значи да прокреација није присутна у браковима без деце, у хомосексуалним партнерствима, и сл. Све више људи у развијенијим земљама опредељује се за партнерски однос без формално правног признања – ванбрачно партнерство, а деца која се роде из оваквог односа, у потпуности су изједначена у погледу права са децом која су рођена у браку. Промене које настају у родитељству условљене су променама у браку – то значи и да родитељска улога нема више онај значај и тежину какав је имала у традиционалној породици и са којом је овај појам био традиционално повезан. Транзиција од традиционалног ка модерном и постмодерном моделу родитељства остварена је услед раздвајања родитељства

од брака, чиме се мења суштина родитељства у савременом друштву. Све више се прави отклон од традиционалног схватања и поступања по коме се брак склапао због деце, за чију успешност су деца била неопходна и ради којих се чешће остајало у браку.

Измењена друштвена стварност утиче да се појам родитељства и његов садржај морају реконструисати. За разлику од родитељства у модерној породици, у савременој породици заснованој на партнерском заједништву, један од видова самореализације појединаца постаје родитељство. Почетком XXI века концепт родитељства доживео је свој пуни развој, њиме се постулирају симетрични положаји и партнерски односи чланова породице – постаје приметна равнотежа у родитељским улогама, где очева улога долази више до изражаја услед успостављања духовне и физичке блискости између оца и деце. Емоционална комуникација у односима између родитеља и деце има важну улогу, као уосталом и у свим другим односима. С обзиром на то да породични односи постају све више израз избора, и у родитељству појам избора заузима средишње место (парови сами одлучују у ком тренутку је најпогодније да постану родитељи, као и о броју деце коју желе да имају). Промене које настају у брачним и породичним односима доводе до стварања различитих, нових облика веза које се успостављају пореклом, у којима избор, такође, има значајно место. На то су значајно утицали трансформација брака, повећање развода, рекомпозиција породице, медицински потпомогнуто зачеће, усвајање деце и сл.

У савременом друштву изражени су неповољни услови за реализацију родитељске улоге (несигурно окружење, доминација секундарних агенаса социјализације, сиромаштво и сл.) а што је резултирало развијањем једне стратегије и обрасца униформисаног понашања код родитеља и деце (младих): код родитеља одлагање рађања и мањи број жељене деце; код младих одлагање ступања у брак и напуштања породице порекла.

ДЕТЕРМИНАНТЕ ПОРОДИЧНЕ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ

Под детерминантама породичне трансформације подразумевамо дејство низа међусобно повезаних чиниоца који стварају оквир за породичну промену или делују као актери породичне промене. Резултат ових промена јесте структурални заокрет ка новим облицима заједничког живљења.

Трендови промена у економији – преображаји тржишта радне снаге, развој сектора услужних делатности, који су у непосредној вези са стварањем могућности за образовањем жена, њиховим запошљавањем, стицање економске самосталности жена, имали су великог утицаја на преобликовање, пре свега, унутрашњих односа у породици, на промене у браку и породици – промену односа моћи, смањење брачног фертилитета, повећање развода, као и промену од нуклеарних породичних система и домаћинства ка разноврсним облицима, али и неке од основних трендова и индикатора демографских промена у породици и друштву који се испољавају у све изразитијем старењу становништва, све нижим стопама наталитета, смањењу стопе нупцијалитета, повећању стопе развода и сл.

Када је реч о утицају економских промена на трансформацију породице, осим укључивања жена у плаћени рад кроз запошљавање, мора се имати у виду и нова подела рада и моћи у домаћинству као последица претходног периода, али и утицај технолошких промена и (не)запосленост жена.

Важан корак у трансформацији породице јесте плаћени рад жена у производњи и услугама, на шта указује снажан пораст запослености жена, а нарочито све већи број образованих жена што значи један сасвим нови квалитет породице и односа у њој, јер је то сада породица са два а не са једним храниоцем. Даље, вредновање рада жена неминовно утиче и на промену родних односа у домаћинству, кроз мање сегрегирану поделу рада у породици и кроз смањивање мужевљеве доминације у породичним односима. Међутим, улажење жена у јавну сферу кроз запошљавање има и другу страну медаље: све је већи број жена, са квалификацијама и без њих, које не могу да се запосле, а то желе или очекују, односно све већи број жена остаје без посла а које због већ остварених промена у својим породицама (разведене, напуштене од мужева или партнера, или независне и са малолетном децом) остају без средстава за издржавање и постају проблем којим треба да се бави држава и њене институције.

Развој савремене глобалне економије, технолошке промене у раду, нови начини привређивања, промене организације рада, неизвесност запослења и несигурност радних места, имају негативне последице на брак и породицу – отежавају осамостаљивање младих, заснивање нових породица, али и одржање постојећих. Не може се заобићи ни дејство демографских фактора, јер појава ниског наталитета и фертилитета и њихово одлагање,

рефлектује се на улажење у брак, дужину прокреативног периода и успостављање емоционалне стабилности међу супружницима. На другој страни, смањење морталитета и продужавање животног века становништва утиче на обрасце склапања брака, разводе и поновне узастопне брачне и кохабитационе везе током живота појединаца.

Све претходно наведене демографске промене морају се посматрати у светлу два нова породична феномена: пораста целибата и развода бракова. Такође се, у савременом друштву, уочава пораст броја партнера који не желе да имају децу. Образовање, запошљавање, каријера, контрацепција, индивидуални животни циљеви, тежње и (класно условљени) систем вредности, опадање државне подршке породици, све су то импулси који повећавају вероватноћу, не само биолошког, већ и вољног стерилитета (социолошки стерилитет). Проценат завршеног целибата јасан је показатељ пада популарности брака као институције. „Када се говори о будућности породице, мора се имати у виду однос друштва према породици у савременим токовима трансформације и друштва и породице. Породица за појединца и све њене чланове, као и друштвену заједницу у целини остаје и даље приоритетна и значајна функција и заједница, али све ове промене захтевају радикалну трансформацију у односу државе, друштва према породици (систематске, дугорочне и непосредно на породицу оријентисане друштвене политике – породичне политике) и другачију врсту односа свих чланова породице према одржању породичне групе и њеном развоју” (Бобић, 2003:92).

ТРАНСФОРМАЦИЈА ПОРОДИЦЕ И ДОМАЋИНСТВА У СРБИЈИ

Интензивна изградња социјалистичког друштва, која је отпочела непосредно након Другог светског рата, одигравала се истовремено на два међусобно условљена колосека – на материјалном и идеолошком. Оба су, на извештан начин, почивали на критици традиционалног друштвеног концепта, почев од његових економских, па до вредносних карактеристика, и одвијали су се под свеобухватном паролом модернизације.

Политика трансформације почивала је, умногоме, на извесном броју дихотомија којима је била изражена разлика између

затечених и пожељних друштвених форми и садржаја. Затечено, које је било означено као старо, назадно, конзервативно, патријархално и отуђено, требало је заменити пожељним, односно – новим, напредним, модерним, егалитарним, демократским, слободним... Главни носилац затеченог била је сеоска, аграрна породица, а пожељног, како се касније испоставило, породица урбаног типа (Голубовић, 1966:9). Колико је однос научног мњења према сеоској традицији био негативан, посебно је сажето и експлицитно изнето у једном коментару циља друштвених промена: „Трансформација целовитог животног оквира има јединствен циљ – да чланове породице ослободи идиотизма сеоског живота” (цит. према: Милић, 1981:43). Зашто се породица уопште нашла на „листи” институција које је требало променити, од чега ју је требало ослободити, како је то урађено и које су последице свега наведеног?

Почетак одговора на ова питања налази се у марксистичком схватању односа слободе и приватне својине. Познато је, наиме, да су теоретичари ове оријентације сматрали да је слобода, као највиши циљ новог друштвеног поретка, остварива искључиво у условима апсолутне друштвене једнакости. Приватна својина је виђена као извориште неједнакости, па је трансформација породице – као њеног главног носиоца – била предуслов општих друштвених промена. Процес социјализације породице био је утемељен у идеји да је предуслов развоја демократске породице њено ослобађање од многобројних функција које је традиционално вршила. Ово се првенствено односило на функцију производње, али ни друге области породичног живота нису биле изостављене: потрошња, исхрана, репродукција и социјализација потомства, брига о старима. Но, на првом месту, породицу је требало ослободити „робовања” породичној економији. Ово је спроведено већ познатим економским реформама, типа аграрне реформе и национализације (Голубовић, 1966:14).

Одузимањем великог дела породичног газдинства и „укидањем” приватне својине укинут је само један вид производне функције породице. Њега је у савременим условима заменила, грубо речено, „производња” новца за потребе живота породице, што заиста јесте допринело њеном отварању и већој упућености на друштвени систем.

Свакако, преузевши од породице њене традиционалне функције, држава је почела да на томе профитира, не обезбеђујући овој друштвеној групи, као ни њеним члановима, заштиту коју су

уживали у традиционалном социјалном миљеу. Иако је друштвеном политиком било прокламовано начело које је у односу према породици налагало много већу обавезу и одговорност социјалистичком друштву него што је то био случај са дотадашњим социјално-политичким системима, криза породице била је умногоме изазвана управо неспремношћу друштва да од ње преузме оне функције којих је, већ поменутих мерама, била „ослобођена” (Лазих, 2000:90).

Генерално, може се закључити да су класичне улоге, од којих је породицу требало „ослободити” сматране конститутивно мање битним. Укидање традиционалне функције породичне заједнице требало је да акцентује развој емотивних и другарских односа чланова породице, док целина породичног живота, по свему судећи, није узимана у обзир. Загорка Голубовић прави разлику између „суштинских” функција породице и оних које то нису, везујући потоње искључиво за традиционални тип породице (Голубовић, 1966: 23).

Процес подруштвљавања споредних функција породице, дакле производне и посредничке, требало је да омогући очување слободе породице, последње карике у ланцу „спољних” услуга, без које савремена породица тешко може да реализује своју свакодневицу и свој идентитет, као и неприкосновеност интиме њеног унутрашњег живота.

Ово је практично значило да је редукција породичних функција била усмерена ка ослобађању породице за оне функције које су јој преостале, а то су биле репродуктивна и социјализаторска. Међутим, реалност је била нешто другачија. Наиме, у друштвеној теорији је – као опште мишљење – био прихваћен став да су скоро сви аспекти живота традиционалне породице били подређени њеним економским функцијама. У складу са тим, и рађање је схватано као вид производње (људи), примарно усмерене ка задовољењу економских потреба породице. Загорка Голубовић објашњава да је „биолошка, репродуктивна функција у традиционалној породичној организацији такође била тесно повезана са економском, јер акценат није био на природном обнављању врсте, већ на обнављању у економском смислу – у циљу обезбеђења радно способних чланова, који ће на биолошкој основи да продуже традицију и деловање овог малог пословног предузећа” (Голубовић, 1966: 23).

Потреба за подруштвљавањем породице, односно, за њеним утапањем у друштво, на неким местима се објашњавала непове-

рењем према породици као чиниоцу социјализације младих, које је карактеристично за сва социјалистичка друштва. У светлу овог образложења логично делује и чињеница да је читав описани склоп идеја и захвата довео до ограничавања „права” породице на социјализацију потомства, до кога је дошло, између осталог, и смештањем деце у предшколске установе и установе за дневни боравак школске деце. Ово се, наравно, и данас односи више на градске него на сеоске породице, јер је у потоњима још увек чест случај да, у проширеним домаћинствима (каква су најраспрострањенија), најстарија генерација преузима бригу о деци док она не крену у школу. У вези са овим треба поменути да је политика подруштвљавања породице подразумевала и ослобађање појединца од породичних веза и традиционалног односа лојалности према рођацима. Нестајање сродничке узајамности дешавало се брже него што су се развијали институционални облици солидарности, што је довело до појаве великог броја самачких и старачких домаћинстава и материјално необезбеђених лица.

Но, да ли због генералног краха социјалистичког система, или због чињенице да се функционалност породице као институције очигледно не може ограничити њеним „техничким” делатностима, породица је ипак „преживела” до данашњих дана. Анђелка Милић сматра да је она „централни топос свакодневнице”, (Милић, 1981:48), односно зона стабилности унутар стално флукутирајућих токова свакодневнице и варијабилних историјских кретања.

ЗАКЉУЧАК

Промене у породици огледају се у променама њених функција, у њеној структури и у односима између чланова породице. У односу на традиционалне породичне форме, модерна породица се у суштини дистингуира кроз универзализацију брачне институције, која с једне стране супружнике интимно везује и сједињује, а са друге стране их успоставља као слободне, самосталне али одговорне носиоце породичне добробити. Са породичног становишта супружници се пре свега потврђују кроз своје родитељске функције које су јасно полно-родно сегрегирани, а друштвено кроз одговорност за стабилност породичне групе. Ове битне структуралне одреднице утичу на дефинисање, односно сужавање некада бројних функција традиционалне породице. Сужавање породичних функција може се анализирати кроз четири основне функције (биолошку, економску, заштитну и функцију

социјализације), при чему на важности добија социјализацијска функција која младе треба да припреми за прихватање и заузимање улога у друштвеном систему. У савременом друштву дешавају се бројне промене које су утицале на породицу – на промену услова живота највећег броја породица, квалитет њиховог живота, садржаје породичних функција и могућност њиховог извршавања (од био-репродуктивне и психо-социјалне до социјализаторске и економске). Али то никако не значи да породица и даље не представља примарно место где настају и где се развијају функције које биолошку јединку трансформишу у друштвено биће, односно савремена породица и даље наставља да испуњава основне задатке кроз домаћинство корезиденције (социјализација деце, бирање стамбеног простора, зарађивање плате, обезбеђивање свакодневног опстанка кроз послове који се изнова понављају и сл.).

У савременом друштву сексуално понашање одраслих доживело је своје корените промене – односи између супружника не свде се на задовољавање полног нагона и прокреативну функцију, јер између супружника у породици постоји и афективна повезаност која би требало да чини суштину свих њихових односа. Захваљујући оствареном напретку у области медицине, развоју софистицираних начина контроле зачећа и разних техника медицински потпомогнуте репродукције, у процес репродукције уводе се и појединци изван породице чиме се склапају нови склопови родбинских односа. Пораст незапослености, стагнација у механизмима социјалне сигурности, ниски приходи, економска криза и други услови којима се обезбеђује одређени квалитет живота утичу на економску функцију породичног домаћинства. Неки облици заштите које породица пружа својим члановима као што су ангажман родитеља у вези са подизањем, неговањем и чувањем детета, породична солидарност и подршка, помагање, економска заштита (виши стандарди у бризи за децу и у њиховој заштити) – издржавање деце, наслеђивање имовине и сл. постоје и даље, без обзира на све промене које се дешавају у породици и савременом друштву.

Трансформација породице не значи пропадање, нестајање породице као друштвене групе – без обзира на разноликост партнерских и породичних облика у савременом друштву, везе партнера су универзалне, као и облици заједничког живота, интимности, сексуалности и емоционалних веза. Све више људи преферира неформалне везе у којима се рађа све већи број деце,

стоје поновног ступања у брак расту, и даље постоји жеља да се са неким живи у пару. Несумњиво, у савременом друштву измењен је садржај брака (од институције ка лабавом партнерству) и садржај породице (померање тежишта са родитељства на партнерство, а резултат тога јесте испољавање различитих партнерских и породичних облика. Међутим, без обзира на све препреке и проблеме са којима се савремена породица сусреће, као друштвена група и институција није изгубила смисао својих функција и дужности.

-
- ЛИТЕРАТУРА Бобић, М. (2003). „Брак или/и партнерство” – демографско-социолошка студија. Београд: Филозофски факултет-Институт за социолошка истраживања.
- Голубовић, З. (1966). „Теоријско-хипотетички оквир за истраживање промена у структури породице”. *Социологија*, 3.
- Лазић, М. Б. (2000). „Рачји ход” – Србија у трансформацијским процесима. Београд: Филип Вишњић.
- Милић, А. (1981). „Промене друштвено-економских обележја домаћинства”. У: *Домаћинство, породица и брак у Југославији*. Београд: Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду.
- Милић, А. (2001). *Социологија породице. Критика и изазови*. Београд: Чигоја штампа.
- Мимица, А. и Богдановић, М. (2007). *Социолошки речник*. Београд: Завод за уџбенике.

SNEŽANA M. MILIVOJEVIĆ

UNIVERSITY OF PRIŠTINA WITH TEMPORARY HEAD-OFFICE
IN KOSOVSKA MITROVICA, FACULTY OF PHILOSOPHY

SUMMARY

CHANGES IN MODERN FAMILY LIFE
AND THE TRANSFORMATION OF THE FAMILY AND FAMILY LIFE IN SERBIA

The theoretical framework of this topic can be built on an analysis of the following issues: developmental changes in the family, the transformation function of a modern family, such changes in the structure of families and relationships among its members, the transition model of marriage and parenting, the impact of social, economic and demographic factors on the transformation of the family. Review and prospects for the future development of the family, to be able to point out the changes in marriage and parenthood, which, under the influence of these factors influence the changing functions of the family, its structure and sl. In postmodern society there has been a convergence of roles between men and women in terms of education, employment, economic independence, career and family, bringing about a different perspective on marriage, or different idea about marriage and acceptance of different values from those who have had previous generations, changing people's attitudes about marriage, sexual behavior, and the like. For young people, especially women, a desire for independence and self-fulfillment, both on the job and through various arrangements of family and marriage forms, and greater willingness to experiment with different life practices related to communal life than previous generations.

KEY WORDS: family, transformation, transitional society, values, the individual, their own way of life.